

Jan Barte Fokkert (1721 - 1792) uit Spengen schreef zijn eigen levensverhaal

Arie A. Manten
Oud Aa 37, 3621 LA Breukelen

In 78 bladzijden heeft de Spengense boer Jan Barte Fokkert het verloop van zijn eigen leven beschreven. Tien jaar deed hij daarover. In het begin van zijn schrift noteerde hij dat hij 58 jaar en 6 maanden oud was en aan het eind vermeldde hij ruim 69 jaar oud te zijn.

Hij zette zijn levensverhaal vooral om godsdienstige redenen op papier. Verwijzend naar de bijbel, in het bijzonder naar Psalm 77 vers 12 ("Ik zal de daden des Heeren gedenken, ja ik zal gedenken Uwe wonderen van oudsher"), wilde hij een verslag geven van de "bijzondere daden, die de goedertierene Verbondsgod zo uit- als inwendig met mij gehouden heeft, al de dagen mijns levens". Centraal daarin stond in zijn ogen Gods genade "om mij, diepschuldige zondaar, uit den zorgeloozen staat der zonde wakker te maken".

Jan Fokkert hoopte dat zijn nakomelingen zijn verhaal zouden lezen en er lering uit zouden trekken. Zijn autobiografie is dus in de eerste plaats het verhaal van zijn bekering, zijn tot-inkeer-komen in religieuze zin. Van begin tot eind heeft het geschrift het karakter van een stichtelijk betoog. Het is volledig doortrokken van godsdienstige opmerkingen, die getuigen van de wijze waarop Fokkert zijn Christelijk geloof en de bemoeienissen van God met hem beleefde. De groepstaal die hij gebruikte doet niet alleen ons vreemd aan, maar werd ook door zijn eigen niet-piëtistische tijdgenoten als bijzonder beschouwd.

Dit artikel gaat over de persoon van Fokkert en over de tijd en sociale omgeving waarin hij leefde. Om u de sfeer die uit de autobiografie overkomt te laten voelen, worden verscheidene korte passages uit Fokkerts geschrift aangehaald in de door hemzelf gebruikte spelling.

De "fijnen"

Jan Barte Fokkert behoorde kerkelijk tot de "fijnen" of "ernstigen", of - zoals we tegenwoordig meestal zeggen - de piëtisten of "vromen", mensen die niet met de rationele geest van hun tijd mee wilden gaan, maar zich met veel nostalgie volijverig, nauwgezet en met veel gevoel wierpen op het vervullen van wat zij zagen als hun godsdienstige plichten. Hun vroomheid kwam ook tot uiting in hun kleding en gedrag.

In 1731 ging Justus van Effen in *De Hollandsche Spectator*, een tijdschrift dat toen onder de burgerij veel gelezen werd, in op wat een "fijne" onderscheidde van zijn gemiddelde protestantse landgenoten. Daaruit citeer ik hier enkele kenmerkende gedeelten: "Hij verschild van hen in kleding, in spraak, in gang, in houding. Wil hij zijne gedachten uiten, zelfs in zaken die op de godvrugt geen betrekking hebben, zijn stijl en tonen swemen naar de gewoone preektrant. Hij sleept zijne woorden traaglijk voort; 't eene schijnt het andere af te wagten. . . . Zo zijn broodwinning het kan lijden - en zomtjids al kan ze het niet - verzuimt hij geen predicatie, geen catechezatie, geen oefening. De overige tijd die hij sparen kan word door hem besteed in 't lezen van geestelijke boeken, in uitgesprokene gebeden, in 't zingen van godvrugtige liederen. . . . Voor het dansen, een vrolijk deuntje te neuren, en voornamentlijk voor 't kaartspel heeft hij een gruwel. En zo iemand hem tragte te overreden de schouwburg te bezoeken, hij zoude zich verbeelden dat men hem levendig naar de hel wilde slepen. Voeg hierbij zijne effen en eenvoudige kleding - even zo ontdaan van zwier als van slordigheid . . .".

In de 18de eeuw bloeide het "volkspiëtisme" sterk in zogeheten conventiëls, plaatselijke gezelschappen van vromen die in eigen kring hun persoonlijk geloof beoefenden, door bijbellezen, zingen en geestelijke gesprekken. In deze kringen was zowel het voorlezen als het vertellen en beschrijven van bekeringsverhalen zeer gebruikelijk. De leiding van zo'n bijeen-

komst berustte vaak bij een oefenaar, die in veel gevallen ook een soort preek hield. De oefenaars waren gewoonlijk van eenvoudige komaf, maar begiftigd met veel bijbelkennis en charisma. Daardoor spraken deze mensen gemakkelijker tot het hart van het volk dan menige geleerde dominee.

Somber gestemd was men in piëtistische kringen over de gang van zaken in de Nederlandse samenleving. Boetepreken en jaarlijkse biddagen waren gewild. Toen Jan Fokkert in 1776 aan het sterfbed van een 22-jarige zoon zat, "verhaalde hij mij hoe de Heere hem twee jaren tevoren op een biddag had doen zien welke bittere dagen de Heere over Neerlands volk en kerk, om hun zonden en ongerechtigheden, brengen zou".

Levensverhaal in manuscript en boekvorm bewaard gebleven

Overeenkomstig zijn wens bleef het handgeschreven levensverhaal van Jan Barte Fokkert onder zijn nakomelingen bewaard en gelezen. Dat is vrij uitzonderlijk. Veruit de meeste oude manuscripten van vromen, waarvan we nog weten dat ze hebben bestaan, zijn in de loop der tijd verloren gegaan.

Na 1840 kwam er in godsdienstig-bevindelijke kringen een nieuwe belangstelling voor de piëtistische autobiografie. In de jaren achttienzestig kreeg Jacobus Littel uit Kamerik het manuscript van Fokkert onder ogen. Deze Littel schreef zelf godsdienstige gedichten. In 1872 verscheen van hem bij de uitgever A. Fisscher te Utrecht de bundel *Verzen, gesteld bij bijzondere omstandigheden, en Davids leven en lotgevallen op rijm*. Littel zorgde er in 1865 voor dat het verhaal van Fokkert door D. Kraaijenbrink te Woerden in druk werd uitgegeven: *Gedachtenis van de Wonderbare Wegen der Goddelijke Voorzienigheid gehouden in den Weg der Bekering met Jan Barte Fokkert door hemzelve beschreven*. In een woord vooraf schreef Littel: "De reden die mij te meer daartoe bewoog, was wel voornamelijk, dat het mij als eene wondere bewaring van Gods hand voorkwam, dat dit zijn schrift, hoe oud en versleten dan ook, nochtans tot aan dezen dag is bewaard gebleven . . .". Inmiddels blijkt die boekuitgave uit 1865 zeer zeldzaam te zijn geworden. Ook een exemplaar van een ongewijzigde herdruk uit 1948 (Bureau "De Zaaier", Ammerstol) bleek heel moeilijk op te sporen. Zelfs in de centrale catalogus van het gezamenlijke Nederlandse openbare bibliotheekwezen komt deze boektitel niet voor.

Een aantal jaren geleden ontdekte de historicus Drs. F.A. van Lieburg, verbonden aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, een exemplaar van het in 1865 gedrukte boekje en een fotokopie van het originele handschrift bij een nazaat van Jan Barte Fokkert in Leiderdorp. Vergelijking van de twee teksten wees uit dat de inhoud van de gedrukte versie weliswaar redelijk betrouwbaar was (hoewel niet overal, stichtelijke passages zijn meermalen extra aangedikt!), maar dat spelling en zinsbouw nogal eens aan de 19de-eeuwse smaak waren aangepast. Van Lieburg gebruikte dit materiaal, met 19 andere soortgelijke later gedrukte bronnen (waarvan geen manuscripten teruggevonden werden) voor zijn in 1991 verschenen boek *Levens van Vromen. Gereformeerd piëtisme in de achttiende eeuw* (Uitgeverij De Groot Goudriaan, Kampen). Voor wie belangstelling heeft voor kerkgeschiedenis of het piëtisme is dit een zeer boeiend boek om te lezen.

Dit boek van Van Lieburg en een fotokopie van de uitgave uit 1948, welke hij aan de Historische Kring Breukelen beschikbaar stelde, vormden de belangrijkste bronnen voor dit artikel. Om aan Fokkert recht te doen, gaat dit artikel vooral over de godsdienstige elementen in zijn levensbeschrijving. In een vervolgartikel hoop ik nader in te gaan op wat Fokkert te melden heeft over zijn gezinsleven en zijn boerenbedrijf.

Ouderlijk gezin

Jan Fokkert werd op 11 juli 1721 geboren op een boerderij in Spengen, in de gerechtsheerlijkheid Kockengen en Spengen, en op 13 juli gedoopt in de Nederduits-Gereformeerde kerk van Kockengen.

Daarbij moeten we bedenken dat "Gereformeerd" toen nog de gebruikelijke term was voor het protestantisme dat, in onderscheiding van het Lutherse, vooral gebaseerd was op de opvattingen van hervormers zoals Calvijn. Pas in het begin van de 19de eeuw kwam de benaming "Hervormd" op.

Jans vader was Bart Janse Fokkert. Het woord Barte in de naam van Jan is een verwijzing naar de naam van zijn vader, en betekent Bartszoon, zoon van Bart. Het voeren van een zo'n patroniem was in die tijd normaal. Zijn moeder was Aaltje Philips den Dubbelden.

Bart Janse Fokkert en zijn vrouw Aaltje lieten in de oude dorpskerk van Kockengen dertien maal een kind dopen, negen meisjes en vier jongens. De Jan van 1721 was in dat rijtje de zesde. De meeste van die kinderen stierven al op jonge tot zeer jonge leeftijd. De eerste zoon, gedoopt op 17 december 1719, was door de ouders ook Jan genoemd, maar dat jongetje was klaarblijkelijk al overleden toen "onze" Jan ter wereld kwam. Onder de meisjesnamen komt zelfs vier maal een Merrigje of Marrighje voor.

Vader Bart Janse Fokkert was kerkelijk meelevend. Hij wordt in de kerkeraadnotulen van Kockengen tussen 1712 en 1725 als diaken en tussen 1728 en 1737 als ouderling genoemd. Hij overleed toen zoon Jan 16 jaar oud was en werd op 11 december 1737 in Kockengen begraven.

De jonge jaren van Jan Barte Fokkert

Jan Fokkert had een voor die tijd gewone jeugd. Hij groeide op in zijn "blinde natuurstaat", gelijk alle andere kinderen, niet eens wetende, noch gelovende, dat "ik verdoemelijk voor God [was] vanwege mijn erfschuld". "Maar met het toenemen van mijn yaren namen ook de sonde toe, en wel soo dat ik tot nog toe geen sonde ken, of meyn herte was tot deselve geneygt en bragt ook veel van deselve ten uytvoer". "Tog mijn geliefde ouders liete mij in mijn jeugd leeren leesen en schrijven, daar de goedertierene God mijn nog vermogen en verstand toe gaf om het te kunne leeren".

Volgens een instructie die de synode van Utrecht in 1708 aan alle kerkeraden in de provincie had toegezonden, ook die van Kockengen (zie het boek van J.C. Jongeneel, 1959: *Grepen uit de geschiedenis van de gemeente Kockengen*), moest de schoolmeester een of twee maal per week alle schoolgaande kinderen catechiseren en hen de vragen van de catechismus laten leren. Verder moesten iedere maandagmorgen alle kinderen aan de schoolmeester laten weten of zij op de voorafgaande zondag de predikatie hadden bijgewoond. De predikant diende, samen met een ouderling, minstens eens per kwartaal bij de schoolmeester een huisbezoek te brengen om na te gaan of hij op deze punten zijn plicht deed. Bovendien werd de predikant verplicht om bij het huisbezoek aan alle huishoudens in zijn gemeente, dat ieder kwartaal moest plaatsvinden, omstandig met de ouders te praten over het getrouw vervullen van de door hen plechtig afgelegde doopbelofte.

Zo deze instructie in Kockengen al stipt werd uitgevoerd, ging de jonge Jan Fokkert onder dat alles niet gebukt. Toen hij 10 jaar oud was, verslond hij zoveel "idele [= ijdele, wereldse] liederen en boeken" dat zijn moeder bij "een looper aan de deur" eens andersoortige leesstof voor hem kocht: het al in 1660 verschenen boek *De donderslag der godloosen*, geschreven door Cornelis van Niel. Wat daarin stond over de eeuwige straffen maakte indruk op de jonge Jan, maar spoedig ging hij toch weer over tot zijn eerdere levensstijl. Helaas vermeldt zijn autobiografie niet of hij, ingevolge de eerder aangehaalde synodale instructie, daadwerkelijk met alle andere Gereformeerde kinderen van 10 tot 14 jaar voor de plaatselijke kerkeraad moest verschijnen, opdat die na kon gaan hoever zij in de kennis der waarheid gevorderd waren.

"Ik leefde soo voord na de begeerreljkheyd van mijn hert, doende de wille des vleesses en der gedachte". "Soo leefde ik voort tot 18 jaer toe. Ik was wel

tevrede gelijk alle mense in haar blindheyd sijn, want ik had noyd gehoord, veel minder geloofd, dat ik most veranderd, bekeerd, wedergebooren worden, gelijk de bijbel ons leerd". Daarna overwoog hij serieus om Rooms-Katholiek te worden, vanwege een meisje waarop hij verliefd geworden was. Dat was evenwel een weg, waarvan de goedertieren God hem uiteindelijk "door een verburge genadehand had bewaart".

Grote lijnen in het verdere leven van Jan Barte Fokkert

Op 19 november 1741 trouwde Jan Barte Fokkert, 20 jaar oud, volgens het trouwboek van de kerk van Kockengen met de drie jaar oudere ex-dienstbode van zijn moeder, Johanna Pieters Borra, dochter van het tot dezelfde kerkelijke gemeente behorende echtpaar Pieter Jans Borra en Willemijntje van Breenen. Johanna hield er als meisje een zelfde manier van leven op na als Jan. Toen ze verloofd waren, namen ze zich voor: "als wij eens [= eenmaal] getrouwd waren . . . dan soude we ons leven beteren en onselven bekeeren". Vanwege haar niet zo vrome levenswandel werd Jan in familiekring een huwelijk met Johanna afgeraden. Toch schreef hijzelf later dat de keus hem nooit heeft berouwd, hoewel zij gemaakt werd "sonder den Heere te kenne of raad te vragen in onse weg". Van het voornemen na hun huwelijk hun manier van leven te veranderen, kwam aanvankelijk niet zo veel terecht. Hoewel Johanna trouw naar de kerk ging, kreeg Jan haar slechts met grote moeite mee om bijvoorbeeld vrome kennissen te bezoeken.

Wanneer en in welke kerk Jan Fokkert openbare belijdenis van zijn geloof aflegde, is niet bekend, maar zowel hij als zijn vrouw komen vanaf 1743 voor op de lidmatenlijst van Kockengen. In de Kockengense kerkeraadnotulen wordt Jan in 1748 als diaken genoemd, en van 1751 - 1755, 1758 - 1761, 1765 - 1768, 1774 - 1777, 1780 - 1783 en 1787 - 1791 als ouderling. Ongeveer de helft van zijn volwassen jaren was hij dus officieel ambtsdrager in de Nederlands-Gereformeerde kerk van Kockengen. Volgens zijn autobiografie hield hij reeds in 1747 oefeningen.

Predikanten in Kockengen waren tijdens het leven van Jan Barte Fokkert: Frederick Brink (1721 - 1726), Isaac van Vianen (1726 - 1749), Jacob Sap (1750 - 1759), Petrus de Cock (1760 - 1789) en H. Rijninks (1790 - 1792).

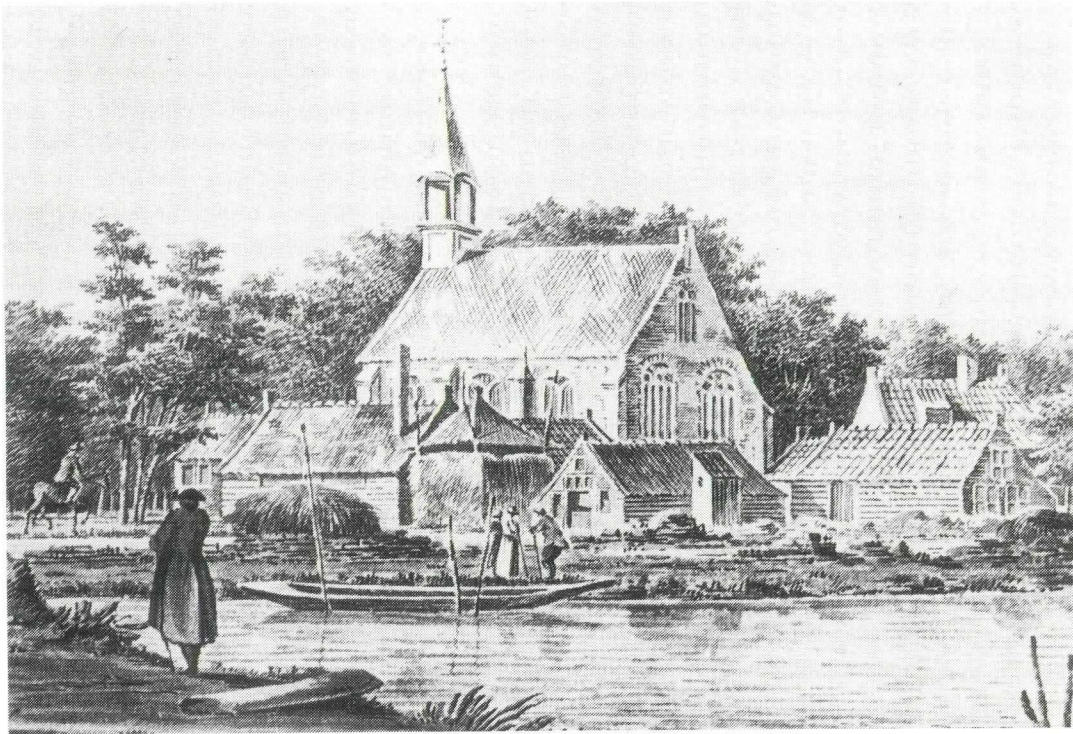
Jan en Johanna kregen negen kinderen, waarvan er zeven spoedig stierven.

Aanvankelijk woonde het gezin van Jan Fokkert in de Spengense boerderij van zijn moeder; zij pachtte een half jaar na het huwelijk van haar zoon elders een boerderijtje met een kleiner stuk grond. In 1745 ruilde hij met zijn moeder van woonplaats. Twee jaar later sloot hij een huurovereenkomst met een zeer vrome Rooms-Katholieke vrouw (een "klopje" noemde Fokkert haar), die in Spengen de boerderij naast die van zijn moeder bezat. Al in november 1747 werd Fokkert zelf eigenaar van zijn nieuwe behuizing.

Vroeg in 1780 begon Jan Fokkert te schrijven aan zijn autobiografie. In de herfst van dat jaar stierf zijn vrouw, die op 28 oktober 1780 in Kockengen werd begraven. Hij overleefde haar ruim 11 jaar; zijn stoffelijk overschot werd op 25 februari 1792 in Kockengen bijgezet.

Geloofsleven

Jan Fokkert werd op wat hij noemde zijn "zondenweg" stil gehouden door een inspirerend gesprek met een aangetrouwde tante. "Die was kragtdadig veranderd en tot God bekeerd, soodat se was een open brief Kristi, die elk mens lesen kan, die met geen vooroordeel teegen de weg Gods was ingenomen". Toen hij bij haar op bezoek ging om haar over de heilige wegen Gods te horen vertellen, ontving zij hem met een "blijmoedig laggen", zodat hij verbaasd vaststelde hoe vrolijk een bekeerd mens nog kon zijn.

Afb. 1. De dorpskerk van Tienhoven, gezien vanuit het zuidoosten, dus van schuins achter. Groot fragment uit een tekening van Dirk Verrijk (1734 - 1786). Hij maakte deze tekening omstreeks 1762, dus aan het eind van de periode waarin Ds. Van Schuylenburg in deze kerk zoveel toehoorders trok.

De mannen met de turfschouw hielden zich bezig met de ontvening van de Oostelijke Binnenpolder ten behoeve van de turfwinning. Een flink deel van het land is al tot onder de waterspiegel weggebaggerd.

Toch duurde het nog zeven jaar voordat Jan Fokkert zelf volle geloofs-zekerheid kreeg. Wel kende hij de laatste drie jaar van die periode een hoopvol uitzien naar Jezus. Deze voorlopige doorbraak in zijn geloofsbeleving was gevolgd op twee avonden kaartspelen met zijn Rooms-Katholieke buurman, waar hij ondanks allerlei uitvluchten niet onderuit kon. Met die buurman had Jan, toen hij nog bij zijn moeder thuis woonde, de gewoonte gehad (zoals veel mensen ter plaatse deden) om de twee laatste dagen voor de Vasten met een zondig vermaak te eindigen. Na de tweede avond had Fokkert allerlei angstvisioenen. Terwijl hij voor zijn geestesoog boven hem een vertoornde Rechter en onder hem een geopende hel zag, beled hij de zonden van zijn hele leven. Na in Tienhoven (Utr.) een preek van de door hem bewonderde dominee Gerardus van Schuylenburg bijgewoond te hebben, die ging over het onderscheid tussen de erfzonde en de "dadelijke" zonden, bracht hij tot ontsteltenis van vrouw en kinderen een week lang door in gebed en tranen. God vertroostte hem toen uit Psalm 51 ("een gebroken en verslagen hart zult Gij, o God! niet verachten"). Sedertdien durfde hij zich weliswaar nog niet tot Gods volk te rekenen, maar behoorde hij ook niet meer tot de onbekeerde wereldlingen. Wat hij nog miste was de bewuste persoonlijke overgave aan Jezus, waar hij andere vromen zo vaak over hoorde spreken.

Hoewel Jan Fokkert gewoon was om 's avonds voor het naar bed gaan samen met zijn vrouw, en 's ochtend voor de arbeid ook met zijn kinderen neer te knielen voor een gebed, maakte hij zijn innerlijke gevecht over zijn

geloof individueel door, 's nachts op bed: "dit alles ging tussen den Heere en mijne siele om, terwijl mijn huysvrouw en andere van mijn huysgenooten nog sliepen". Zelfs toen hij in een nacht de langverwachte openbaring van zijn Verlosser dan toch had beleefd, verzuimde hij enkele uren later om God ook in aanwezigheid van zijn gezin voor deze weldaad te danken.

Van kinds af had Jan Fokkert gekerkt bij de Kockengense dominee Isaäc van Vianen. Achteraf stelde Jan vast dat hij van deze predikant nooit had gehoord dat hij bekeerd moest worden. Nadat hij dat gemis eenmaal in zijn eigen geloofsleven had ervaren, probeerde hij ook plaatsgenoten van de geesteloze prediking van dominee Van Vianen te overtuigen. Daartoe werd hij meer dan eens aangespoord door dominee Van Schuylenburg te Tienhoven, met wie hij persoonlijke contacten had aangeknoopt. Fokkert zat verscheidene malen onder het gehoor van Van Schuylenburg. Hij verbleef dan bijvoorbeeld samen met zijn moeder een hele zondag in Tienhoven, om behalve twee kerkdiensten ook gezelschappen van vromen bij te wonen.

Gerardus van Schuylenburg (1681 - 1770), aan wie nadat hij van 1709 tot 1716 predikant was geweest in Molenaarsgraaf, gedurende maar liefst 49 jaar de zorg voor de gelovigen in Breukeleveen, Tienhoven en Oud-Maarsseveen toevertrouwd was, moet onder een groot deel van het kerkvolk een geliefd predikant zijn geweest. Maar vanaf het begin waren er ook klachten over zijn piëtistische optreden: hij lapt de kerkelijke formulieren van enigheid aan zijn laars, bekritiseerde de geestelijke staat van zijn collega's en organiseerde graag conventikels. Iemand die eens in de kerk van Tienhoven een door Van Schuylenburg geleide godsdienstoefening meemaakte waarin het Heilig Avondmaal werd bediend, viel het op dat enerzijds Van Schuylenburg voor allerlei gelovige zielen een speciaal woord had, en anderzijds dat slechts een deel van de belijdende leden aan het sacrament deelnam. Maar juist omdat hij als het ware de harten van zijn toehoorders kende en hen zo indrukwekkend opriep tot de dienst van Jezus, stroomden behalve uit zijn eigen kerkelijke gemeente ook vele heilbegerige zielen vanuit de nabije en verre omtrek naar deze gezochte prediker. Jan Fokkert moest om van Spengen naar Tienhoven te komen met zijn paard en koetsje een afstand afleggen van bijna 15 kilometer, enkele reis, waar hij ongeveer een uur voor nodig had.

Oefenaar

Sinds eind 1747 gaf Jan Barte Fokkert elke zondagavond in Kockengen leiding aan een catechetische oefening, vooral voor jongeren. Hij wist verschillende geestverwanten rond zich te verzamelen, die zich vervolgens onthielden van deelname aan het Heilig Avondmaal. Naast vrienden maakte Fokkert zich echter ook vijanden, waaronder natuurlijk de plaatselijke predikant Van Vianen, die hem voor een dweper en oproermaker uitmaakte. De dominee werd echter kort daarop ziek en overleed, waarna de toeloop tot de oefening van Fokkert groeide. De kerkeraad steunde zijn conventikel, vooral als alternatieve preekgelegenheid tijdens de predikantsvacature, en liet ook wel oefenaars van elders naar Kockengen komen, wat haar op een berisping door de classis kwam te staan.

Volgens Fokkert overleed Ds. Van Vianen in maart 1748. Jongeneel noemt in zijn boek echter 1749, en deze laatste bleek gelijk te hebben. In het midden-18de-eeuwse begraafboek van Kockengen (in het Rijksarchief te Utrecht) staat de teraardebestelling van de op 54-jarige leeftijd overleden dominee genoteerd op 18 maart 1749. Dat betekent dat het drukke bezoek aan het conventikel van Fokkert niet ongeveer 28 maar slechts circa 16 maanden heeft geduurd.

Het aantal bezoekers van het conventikel van Fokkert daalde weer toen Kockengen in juli 1750 in Jacob Sap (door hemzelf verlatijnt tot Jacobus Sappius) een nieuwe predikant kreeg. Dat was, volgens Fokkert, "een man na Gods en Sijns volks herte, die de weg na den hemel bij bevinding kende, die ook aan Sijns ligt pogde getrouw te sijn".

Opvallend is dat Jan Fokkert juist in de periode waarin hij zo druk was met zijn conventikel tot volledige bekering kwam (april 1749). Hij was toen niet de enige in het dorp die door een bijzondere openbaring de zekerheid van zijn persoonlijke geloof vond. "Der was veel aandoening en gemoetsbeweeging onder het volk. Elk riep bijna om bekeert te worden, waarvan ook sommige tot doorbreekt ligt zijn gekomen. En met veele is het gegaan gelijk het gaat met [het] bloeyen van de boomen: het sijn niet alle vrugten, maar veel bloesem valt af, sonder datter vrugten van worden gesien". Op de dag waarop Jan Fokkert zelf het licht zag, kwam 's middags zijn broer vertellen dat hij die morgen eveneens verwaardigd was geworden zich aan de Drieënige Verbondsgod over te geven; hij kon zijn ervaring zelfs met allerlei citaten uit de bijbel bevestigen. De broers togen vervolgens met blijdschap naar Klaas Potte, die enige weken tevoren "tot ligt en ruymte" was gekomen. Tenslotte kwam de volgende dag een zwager van Jan Fokkert op zijn beurt "soo wij niet beter weeten ook tot volle ruymte voor sijn gemoet". Met z'n drieën gingen ze die zondag naar Tienhoven om de wonderen aan dominee Van Schuylenburg en de vromen aldaar te verhalen.

Zondagsheiliging

De heiliging van de zondag als de dag des Heren was in de 18de eeuw voor veel gereformeerden niet zo'n belangrijke zaak. Heel wat winkels waren ook op die dag open en verschillende ambachtlieden oefenden als ze het druk hadden ook op zondag hun beroep uit. Verscheidene vrouwen die op doorde-weekse dagen druk bezig waren met andere dingen, gebruikten de zondag om te wassen, te strijken en te naaien.

Een piëtist raakte echter in gewetensnood bij de gedachte op zondag iets anders te moeten doen dan twee maal naar de kerk gaan en zich ook daarbuiten nader te oefenen in zijn geloof.

Eind 1745 bezat Jan Fokkert nog maar drie koeien. De rest van zijn rundveestapel was aan een pestepidemie bezweken. Hoewel tot in de verre omgeving koeien schaars geworden waren, deed zich een mogelijkheid voor om twee koeien aan te kopen. Fokkert, die toen al wel zeer intens bezig was met zijn geloof, maar nog niet tot zijn persoonlijke bekering was gekomen, raakte van die buitenkans zo "vervoerd" dat hij meteen tot de aankoop besloot, ook al was dat op een zondag. Maar er rustte geen zegen op. Binnen twee weken stierven beide dieren aan de nog niet uitgewoede pest. Hoewel dit op dat moment een zware beproeving voor hem was, schreef hij later dat dit toch een rechtvaardig hemels oordeel was geweest.

Op 9 maart 1746 woonde Jan Fokkert te Tienhoven, na daar tweemaal een preek van Ds. Van Schuylenburg aangehoord te hebben, een oefening bij over het vierde gebod (Gedenken den sabbatdag, dat gij dien heiligt), die werd gehouden door een bakker, genaamd Rut. Gedurende die oefening "waaronder ik soo veel sonde . . . te sien kreeg, dat ik op des Heeren dag wel bedreve hadde, dat ik vast geloove dat het een of ander hem had bekent gemaakt wat schender en overtreder ik van des Heeren dag geweest hadde, alle de dagen mijnes leevens". Hij beschouwde die ervaring als zeer gezegend en hield die lang in herinnering.

Oproep: Aflevering van tv-serie *Levend Verleden* gezocht

In de periode 12 september - 17 oktober 1993 zond Teleac in zes afleveringen de tv-cursus *Levend Verleden* uit. Een van onze leden heeft er daarvan vijf op video, maar mist nummer 4, die welke werd uitgezonden op zondagavond 3 oktober 1993. Zou u, indien u deze aflevering op videoband hebt staan, contact willen opnemen met de heer F.C.M. Wagenaar, Fluitekruid 10, 3621 RJ Breukelen, tel. 03462 - 64569 (privé) of 64644 (werk).